

**Relació de les set urnes reliquiari de sant
Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats,
Conca de Barberà (segles xv-xx)**

Sofia Mata de la Cruz

• **Relació de les set urnes reliquiari de sant Pere**
 • **Ermengol. La Guàrdia dels Prats, Conca de**
 • **Barberà (segles xv-xx)**

Sofia Mata de la Cruz

sofia.mata@urv.cat

Resum: Les relíquies de sant Pere Ermengol conservades a la Guàrdia dels Prats s'han custodiat en diverses urnes. Aquest treball estableix que en van ser set, des del segle xv fins al xx.

Paraules clau: sant Pere Ermengol, la Guàrdia dels Prats, relíquies, urnes

Abstract: Relics of St. Peter Ermengol preserved in Guàrdia dels Prats have been stored in various urns. This work establishes that the urns were seven, from the fifteenth to the twentieth century.

Key words: saint Pere Armengol, la Guàrdia dels Prats, relics, urns

Introducció

La vida de sant Pere Ermengol, els avatars històrics de l'antic convent mercedari de la Guàrdia dels Prats, de l'ermita de la Mare de Déu dels Prats, de l'església de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats i de la capella dedicada al sant, estan en relació directa amb l'enrevesada però apassionant història de les set urnes successives que, al llarg del temps, des del segle xv fins al xx, han contingut les relíquies del sant mercedari i els objectes que les acompanyaven.

Les informacions al respecte no són precisament escasses. Moltes, però, són confuses i, algunes, fins i tot contradictòries. Seguir-ne el fil ha estat com intentar desfer un cabdell de cordill totalment enredat, amb falses pistes i conclusions de vegades inversemblants. La manifesta bona intenció dels diversos autors que n'han parlat no ha impedit que es produís aquesta situació, deguda al fet que en gran part s'havien guiat pel que trobaven descrit en treballs anteriors i, o bé desconeixien les informacions publicades en estudis precedents o bé relataven el que havien vist *in situ* uns quants anys enrere, però sense consignar que la situació havia canviat radicalment en el moment de la publicació del seu treball. Examinades les fonts documentals i bibliogràfiques, finalment s'ha pogut establir un discurs plausible, com a conseqüència del qual s'ha arribat a la conclusió que al llarg del temps hi ha hagut fins a set urnes reliquiari que serviren com a noble recipient de les

reliquies de sant Pere Ermengol. Aquest treball no pretén ser de cap manera l'última paraula sobre el tema i és molt possible, i seria desitjable, que algun altre autor hi pogués aportar més llum.

Sant Pere Ermengol i la Guàrdia dels Prats

Només com a breu introducció destinada a situar el personatge, cal fer un apunt sobre sant Pere Ermengol. Nascut a la Guàrdia dels Prats el 1228, en el si d'una família de la petita noblesa, emparentada amb els comtes d'Urgell, durant la seva joventut va passar per una etapa de dissipació que el va portar, fins i tot, a encapçalara una partida de bandits. Penedit, va ingressar a l'orde mercedària el 1258 i es va dedicar a rescatar captius cristians de mans dels musulmans: el 1261 al regne de Múrcia, el 1262 al regne de Granada i entre 1264 i 1266 a Algèria, on es va oferir com a ostatge per al rescat d'uns joves cristians. La tradició devota assegura que va ser penjat del coll pels seus captors, però que, miraculosament, hauria sobreviscut. Alliberat, va retornar a Catalunya, primer a Barcelona i després a la Guàrdia dels Prats, al convent mercedari annex a l'ermita de la Mare de Déu dels Prats, on va ocupar el càrrec de comanador i on va morir el 27 d'abril de l'any 1304. Fou enterrat al cementiri del convent. El papa Innocenci XI en va aprovar el culte l'any 1686.¹

Les ubicacions on han romàs les relíquies del sant en diverses etapes són: l'antic convent mercedari, l'ermita de la Mare de Déu dels Prats i l'església de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats –primer, al reconditori del costat de l'epístola del presbiteri i, més tard, a la capella de Sant Pere Ermengol. L'antic convent mercedari, documentat entre els segles XIII i XV, es trobava junt a l'ermita de la Mare de Déu dels Prats. A mitjan segle XV els mercedaris de Santa Maria dels Prats es van refundre amb els de la Mercè de Montblanc i van decidir traslladar-s'hi. Es volien emportar les restes de sant Pere Ermengol cap a Montblanc, però davant la forta oposició del poble de la Guàrdia finalment es deixaren les relíquies a l'església parroquial de Sant Jaume. El convent dels Prats, abandonat, es va anar enrunant i durant la guerra dels Segadors fou destruït.²

L'ermita de la Mare de Déu dels Prats, annexa al convent mercedari, està documentada des del segle XIII. Va patir diverses reformes, algunes de ben dràstiques, en el segle XVI i en el XIX. La darrera restauració es va dur a terme l'any 1981. A mitjan segle XVII va ser habilitada temporalment com a parròquia, com a conseqüència de la greu destrucció que havia patit l'església parroquial durant la guerra dels Segadors, i va allotjar temporalment les relíquies de sant Pere Ermengol.³ Encara que aquestes retornaren més endavant a l'església parroquial, eren portades amb freqüència en processó a l'ermita, amb assistència dels pobladors de la Guàrdia i d'altres poblacions dels voltants.

Pel que fa a l'església parroquial, que aprofita elements d'un temple anterior del segle XII, va ser construïda en el segle XIV en estil gòtic. Cremada i ensorrada

durant la guerra dels Segadors, va ser reconstruïda en estil barroc el 1655.⁴ La capella dedicada a sant Pere Ermengol es va bastir al temple parroquial a instàncies de l'arquebisbe Josep Llinars i Aznar (1695-1710), poc després de l'any 1695, en què fou promogut a la mitra tarraconense. Com a mercedari i general de l'orde de la Mercè, l'arquebisbe tenia un gran interès a dignificar el lloc on es custodiaven les relíquies de sant Pere Ermengol. De planta cruciforme, consta de tres altars i se separa de la nau per una artística reixa. El 1702 la capella ja estava finalitzada, com ho demostra el fet que s'hi traslladessin les relíquies des del presbiteri, el dia 3 de setembre d'aquell any. A l'altar central de la capella hi va haver fins a l'any 1936 un retaule col·locat sobre unes grades, compost d'una pintura a l'oli sobre tela de l'artista tarragoní Miquel Bosc –amb la representació de la Mare de Déu de la Mercè que intercedia en la redempció de les ànimes del purgatori–, envoltada d'un extraordinari marc tallat per Lluís Bonifàs i Sastre el 1735.⁵ L'any 1884, essent rector Mn. Joan Pié i Faidella (1878-1897),⁶ s'hi van fer algunes reformes. Tot va ser destruït el 1936.

Primera urna reliquiari

És raonable pensar –com han fet molts autors– que quan els mercedaris van abandonar el convent dels Prats vers el 1440 i van deixar les relíquies de sant Pere Ermengol a l'església parroquial, aquestes s'haguessin guardat en una urna reliquiari. A més dels ossos del sant, contindria, també, una sèrie d'elements relacionats amb ell, que possiblement s'havien custodiat al convent des de la seva mort i que s'hi van afegir. Aquests objectes eren: una petita arqueta d'estany, un espasí, un cinyell, un anell i la closca d'un ou d'estruç. Per poder custodiar adequadament l'urna reliquiari, es va obrir un reconditori⁷ al mur del costat de l'epístola del presbiteri. Aquest reconditori estava folrat de fusta i es tancava amb una reixa de ferro que tenia tres panys. El rector, el majoral major de la confraria de Sant Pere Ermengol i un jurat, en custodiaven les claus, una cadascun. Que el reconditori havia estat folrat de fusta es dedueix del que informa Palau i Dulcet el 1912: «un ossari de fusta ahont se guardaven les despulles de Sant Pere Armengol, abans de traslladarse en son lloch actual».⁸ Que la reixa del reconditori es tancava amb tres panys amb les corresponents claus, «de temps immemorial», se sap gràcies a l'acta de translació de les relíquies el 1702.⁹

A l'inici del segle XVII, l'urna reliquiari medieval hauria estat substituïda per una altra. Això fa pensar que possiblement la medieval era de fusta, no de metall, i que amb el pas del temps s'hauria deteriorat. Algunes informacions referents a la primera urna reliquiari, la medieval, proporcionades per Palau i Dulcet, es presten a confusió. Aquest autor va publicar l'any 1932 el que havia vist en les seves visites a la Guàrdia els anys 1886 i 1890: «A la sagristia es guarda la urna primitiva, rudimentària i de ferro».¹⁰ Autors posteriors, com Palacín, apunten, també, si no es tractaria de l'urna reliquiari medieval.¹¹ Sancho,

el 1904, reproduïx un fragment de l'*Historia General de la Orden de la Merced*, del cronista Remon (1616), el qual, al capítol XVIII, en parlar de l'església esmenta: «*en lo alto del altar mayor¹² está un arca muy antigua con tres llaves, que la una la tiene el Baile, y la otra el Cura, y la otra el Jurado, y allí es tradición de unos en otros, de trescientos años á esta parte, que [està] el cuerpo, huesos y reliquias santas*». ¹³ El que va veure el cronista Remon al reconditori del presbiteri de l'església i el que Palau i Dulcet va veure a la sagristia de la capella de Sant Pere Ermengol –que encara hi era allí quan es va fer l'inventari de 1924: «*hay además una caja o armario de hierro muy resistente*»–, ¹⁴ no era l'urna reliquiari medieval, sinó una arca o caixa forta de ferro destinada a custodiar les successives urnes reliquiari al reconditori del presbiteri, junt a l'altar major de l'església. En ocasió de la construcció de la nova capella, l'arca de ferro va ser retirada i portada a la sagristia de la capella.

Els elements que acompanyaven les relíquies

Pel que fa als objectes que acompanyaven les relíquies del sant, el 1904 Sancho va proporcionar la primera notícia sobre l'arqueta (Fig. 1). ¹⁵ És una informació que ha passat desapercibuda als autors que s'hi han ocupat posteriorment. Descriu com va poder veure, a través d'un dels vidres laterals de l'urna reliquiari que llavors contenia les relíquies, enmig dels ossos i de la roba de brocat que els embolcallava, part d'un dels laterals estrets de l'arqueta, concretament la imatge del rei sedent en el tron majestàtic, amb el

Fig. 1. Arqueta. Conservada al Museu Diocesà de Tarragona. (Foto: Arxiu MDT)

ceptre i el globus, i la del cavaller de la dreta, amb ausberg de malles, capmall, espasa a la mà dreta i escut quarterat a l'esquerra. Sancho, però, va interpretar, donada la poca visibilitat que tenia, que es tractava de part d'una medalla o escut. Els altres laterals de l'arqueta estaven tapats pel brocat i pels ossos, de manera que no els va poder veure. Els laterals de l'arqueta van ser recollits pel propi cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer el dia 27 d'abril de 1921, tal com figura a l'acta: «*cuatro fragmentos, al parecer de una cajita de madera chapada con planchitas de plomo o estaño, ornamentadas con figuritas y adornos de gusto ogival*». ¹⁶ No hi havia ni el fons ni la tapadora de l'arqueta, possiblement perduts en alguns dels avatars bèl·lics patits per l'església i per les urnes.

Les plaques de l'arqueta van ingressar al Museu Diocesà de Tarragona el 4 de maig de 1921, ¹⁷ segons informa Mn. Jaume Bofarull i Cendra, primer director del Museu Diocesà, en una nota manuscrita al dors d'una fotografia de l'urna reliquiari nova de l'any 1921, els dies 17 i 18 de maig de 1921: «Visita el Museu el Rvnt. P. Gazulla, mercedari, a qui vareig [sic] deixar per traure-n [sic] fotografia, dues de les pessas [sic] que de una arqueta trobada incompleta dins la Urna de Sant Pere Armengol [sic], al substituir-la per la nova, cambiada [sic] aquest mes de Maig, ¹⁸ me foren entregades per al Museu, pel nostre Eminentíssim Sr. Cardenal-Arquebisbe.» ¹⁹ El P. Gazulla va publicar entre 1926 i 1927 una completa descripció de l'arqueta. Així mateix en va parlar Gómez Moreno, tot i que només n'esmenta l'existència. ²⁰ Algunes notes manuscrites de Mn. Jaume Bofarull, que recullen la descripció de l'arqueta feta pel P. Gazulla, indiquen altres exemplars d'arquetes semblants que es conservaven vers el 1927 a Espanya: una procedent del monestir de Nogales (Zamora), una altra a la catedral de Zamora, una al Museo Diocesano de Calahorra (Rioja), una a la col·lecció de Juan Torbado (Lleó) i una altra a l'Instituto Valencia de Don Juan. ²¹

Els estudis més recents, amb una descripció exhaustiva de l'arqueta, han estat a càrrec de Farré, el 1992 i 2004, de Martínez Subías, el 1995, i de Mirambell, el 2008. ²² La comparació amb obres semblants, com la procedent del monestir de Nogales (Zamora) –avui al MNAC–, ha permès establir que es tractaria d'una manufactura d'un artesà anglès establert a l'illa de Xipre vers el 1300, fet que demostraria l'agilitat del comerç entre els països de la riba de la Mediterrània en el segle XIII-XIV.

Els altres objectes eren l'espasí, el cinyell i l'anell del sant, que van ser vistos encara l'any 1921 ²³ i que haurien perdurat fins a l'any 1936. També la closca d'un ou d'estruc, de la qual encara se'n conserven vint-i-nou fragments (Fig. 2). Les closques d'ou d'estruc (*Struthio camelus*) que arribaven a Europa durant l'edat mitjana podien procedir de l'Orient Mitjà, on encara habitaven aquestes aus, o de l'Àfrica. La procedència exòtica, la mida –uns 20 cm–, el pes –entre 1 i 2 kg– i la duresa de la seva closca, els feien susceptibles de ser col·leccionats o guardats com a elements extraordinaris. Com en el cas de l'arqueta, ens trobem davant d'una mostra del comerç d'objectes ornamentals

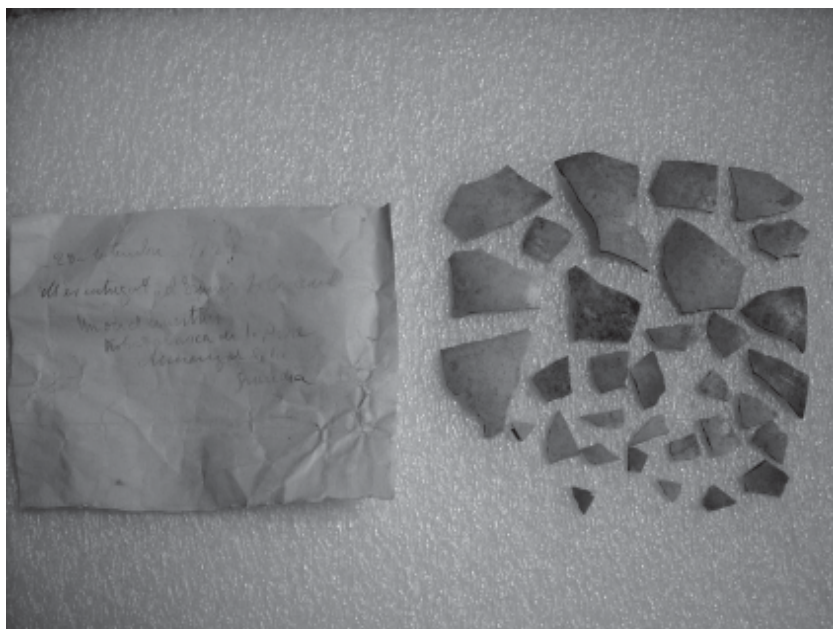

Fig. 2. Fragments de la closca d'un ou d'estruç, conservats al Museu Diocesà de Tarragona. (Foto: Arxiu MDT)

en temps medievals. A més, tenien un significat transcendent, ja que els ous d'estruç eren considerats símbols de la resurrecció de Crist.²⁴ També se'ls atorgava el paper de símbols de concentració atenta a l'oració a Déu, en paral·lel a la llegenda que asseverava que aquestes aus no separaven mai la mirada de la seva niuada.²⁵ Els fragments de la closca d'ou d'estruç van ser retirats pel cardenal Vidal i Barraquer el 1921 i lliurats al Museu Diocesà de Tarragona el 28 de setembre de 1922.²⁶ En el moment de ser retirats, però, no van ser identificats com a tal, sinó com el que el P. Gazulla descriu a l'acta:

Asimismo encontráronse fragmentos de un frasquito cuyas paredes eran de fina y delicada hechura, y que por la blancura de la materia parecían no ser de cerámica, sino más bien de alabastro [...]. No es fácil adivinar el destino que pudieron dar a esta cajita cuando la metieron en la urna junto con las santas reliquias; tal vez colocaron en ella el frasquito, al parecer de alabastro, con perfumes, del cual hallamos fragmentos.²⁷

Confosos pel gruix de la closca, els assistents a l'acte es van pensar que els fragments corresponien a un unguentari o flascó de perfums d'alabastre. Poc després van ser correctament identificats. Es conserva el sobre que els

havia contingut, on figura, de mà del director, Mn. Jaume Bofarull, la següent anotació: «28-setembre 1922/ M'es [sic] entregat pel Exm. [sic] Sr. Cardenal/ un ou d'avestrus [sic]/ trovat [sic] al arca de S. Pere/ Armengol [sic] de la/ Guardia». ²⁸

Segona urna reliquiari

La segona urna reliquiari (Fig. 3) es faria abans del 1646, possiblement vers el 1616, quan l'Ordinari de l'Arquebisbat de Tarragona va concedir al poble de la Guàrdia dels Prats la facultat de celebrar cada any, el dia primer de setembre, la festa de sant Pere Ermengol. Cal recordar que la canonització no es va esdevenir fins a l'any 1686. El dia 27 d'abril de 1921, quan el cardenal Vidal i Barraquer va procedir a obrir l'urna reliquiari llavors existent, va trobar el pergami que donava fe de la festa atorgada. Se'n va fer una transcripció autenticada. ²⁹

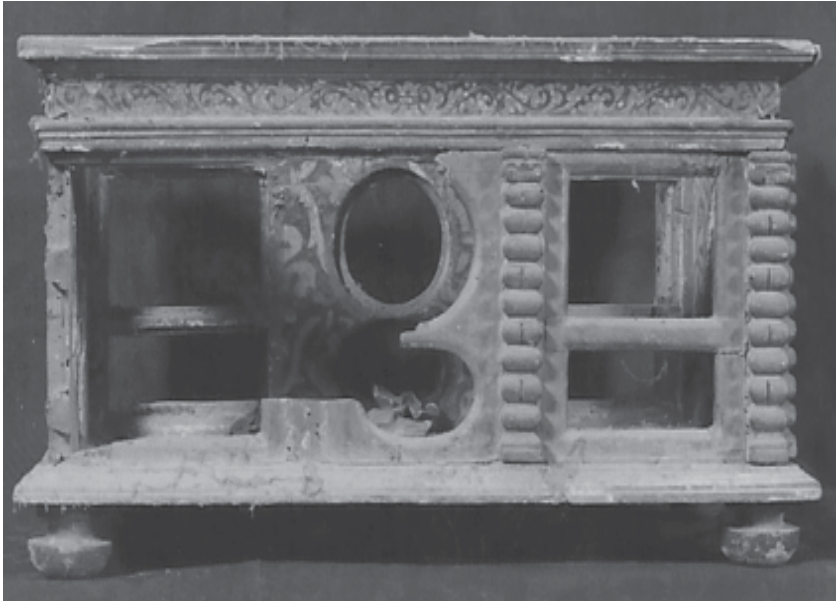

Fig. 3. Segona urna-reliquiari (segle XVII) conservada al Museu Diocesà de Tarragona.
(Foto: Arxiu MDT)

De fusta policromada i daurada, presenta forma paral·lelepèdica i està sostinguda mitjançant quatre peus. Mostra obertures als quatre costats. Als extrems dels laterals amples hi ha dues obertures rectangulars i, al centre, una de circular i una d'ovalada. Als laterals estrets, les obertures són ovalades.

En origen, les obertures haurien tingut vidres, avui perduts. Se separen mitjançant pilastres de carreus encoixinats, que es repeteixen als angles, de regust manierista. La cornisa superior i els espais lliures estan decorats amb temes vegetals estilitzats lligats als repertoris ornamentals propis del segle XVII. La coberta s'ha perdut i l'urna reliquiari pateix en general un estat de conservació precari. Fa 55 x 31 x 29 cm.

Aquesta urna reliquiari, des de la seva construcció fins a l'any 1646, es va guardar al reconditori del mur de l'epístola de l'església parroquial. Contenia les relíquies del sant i els objectes annexos ja descrits. L'any 1646, en plena guerra dels Segadors, les tropes castellanques que passaren per la Guàrdia van saquejar i incendiar l'església de Sant Jaume.³⁰ El foc va afectar l'urna reliquiari per la part de la coberta, hi va penetrar i va arribar a cremar algunes de les relíquies.³¹ La resta es va conservar intacta. Segons informa Mn. Jaume Bofarull, director del Museu Diocesà, quan l'urna reliquiari va ingressar al Museu Diocesà de Tarragona el 1914, l'acompanyava:

Una nota acompanyadora del Rdo. Juan Pié, (que) dice que el fuego que, en 1646, destruyó los altares de la parroquia de San Jaime de Guardia dels Prats, respetó esta urna que contenía las reliquias del Cuerpo de S. Pedro Armengol, hallándose sobre el lienzo que lo cubría, arenas apagadas del siniestro.³²

L'historiador Mn. Joan Pié i Faidella, rector de la Guàrdia dels Prats entre 1878 i 1897, hauria trobat la informació possiblement a l'arxiu parroquial.

Com que l'estat de l'església després de l'episodi de 1646 era de ruïna gairebé total, l'urna reliquiari va ser portada temporalment a l'ermita de la Mare de Déu dels Prats. L'afectació que presentava hauria impulsat la realització d'una tercera urna, l'any 1653, en coincidència amb la reconstrucció de l'església parroquial. L'urna reliquiari anterior va romandre a la sagristia de la capella fins que, l'any 1897, durant una visita pastoral de l'arquebisbe Tomàs Costa i Fornaguera (1889-1911), aquest va ordenar recollir-la i portar-la al Seminari Pontifici de Tarragona, juntament amb la nota de Mn. Joan Pié abans descrita.

El motiu pel qual l'arquebisbe va fer recollir l'urna era que, a instàncies seves, s'havia creat al Seminari un Museu d'Arqueologia Sagrada, com a complement de la càtedra de dita disciplina. La col·lecció d'objectes d'art sacre reunits va ser el germen del futur Museu Diocesà. El 1914, l'urna reliquiari ingressava al nou museu. Mn. Jaume Bofarull la va registrar, i va anotar: «Urna en fusta de la Guàrdia dels Prats que contingué el Cos de S. Pere Armengol».³³

Tercera urna reliquiari

Com ja s'ha dit, l'any 1653, en coincidència amb les obres de reconstrucció de l'església que van finalitzar l'any 1655, es va fer una nova urna reliquiari (Fig. 4). De fusta daurada, seguia el model de l'urna anterior, però millorat. Del que es dedueix de la fotografia conservada, la caixa tenia forma paral·lelepípedica i estava concebuda com si fos un edifici en miniatura, amb els costats més amples conformats com si fossin façanes. Al centre de la part frontal hi havia una porta formada per dues pilastres i un arc de mig punt, amb dues portes semblants de menys alçada als extrems, a la part superior

Fig. 4. Tercera urna reliquiari (1653), destruïda el 1936. (Foto: Arxiu Mas)

de les quals es mostraven sengles obertures oblongues. És un disseny que segueix el típic model classicista de la serliana. A ambdós costats de la porta central i als cantons hi havia quatre columnes de capítell corinti, amb el fust decorat amb puntes de diamant al terç inferior. Les columnes sostenien un entaulament. La coberta, de dos vessants, es decorava amb aletes als cantons i amb volutes i tema vegetal als fronts. A la carena s'aixecaven dues pinyes. Una cartela oblonga al centre de la part frontal de la coberta mostrava la data de realització: 1653. Segons diverses informacions, mesurava 45 cm d'alçada, 60 d'amplada i 30 de profunditat.

Aquesta urna reliquiari es va obrir en diverses ocasions amb la finalitat de retirar fragments de les relíquies. En la transcripció feta el 1921 dels documents trobats a l'urna que hi havia llavors, hi consta que el 23 i 24 d'octubre del 1668, per ordre de l'arquebisbe de Tarragona Juan Manuel de Espinosa (1664-1679) i del bisbe de Barcelona, Ildefons de Sotomayor (1664-1679), es van extreure dos fragments dels ossos del sant. El bisbe de Barcelona, en compensació, va oferir «de caritat» a la Guàrdia dels Prats «un reliquiari de plata dorat de pes vuitanta y sinch onses de plata» per contenir una relíquia del sant. Cosa que s'explica perquè el bisbe era mestre general de l'orde de la Mercè. El 17 de maig de 1695 es va treure novament una relíquia, concretament una costella, aquesta vegada per ordre de l'arquebisbe Josep Llinars i Aznar. El 1702 l'arquebisbe en va demanar una altra, fet que va motivar que el batlle de la Guàrdia, en nom dels seus habitants, li enviés una correcta però ferma carta de denegació, argumentant que a base d'anar buidant l'urna de relíquies al final es quedarien sense. La carta no sembla haver causat cap efecte dissuasiu, ja que el 16 d'agost de 1726 es va treure un altre fragment, per ordre de l'arquebisbe Manuel de Samaniego y Jaca (1721-1728).³⁴

La tercera urna reliquiari va romandre al reconditori del costat de l'epístola fins al 3 de setembre de l'any 1702, en què, amb motiu de la construcció de la capella nova dedicada a sant Pere Ermengol, hi fou traslladada solemnement. A l'acta de la translació de les relíquies hi constava una petita descripció: «la urna ahont estan las ditas reliquias del dit gloriós St. [la] qual es de fusta daurada ab sas vidrieras».³⁵ En presència dels notaris de Valls i de Montblanc, de l'abat de Santes Creus, de representants de l'estament nobiliari, del batlle i dels jurats de la Guàrdia dels Prats, el rector, Mn. Jaume Rosich (1690-1707),³⁶ revestit amb capa pluvial, i acompanyat d'un diaca i un sotsdiaca, va procedir a treure l'urna reliquiari del reconditori del costat de l'Epístola fins a l'altar major de la nova capella, després d'haver entonat un *Te Deum* davant d'aquest altar major de l'església.³⁷

Sancho, en la seva visita a la Guàrdia, va poder consultar un manuscrit titulat *Memoria de las Jocalias*³⁸ que *tiene la Capilla de S. Pedro Armengol de la Guardia en su sacristía*. En aquest document, del qual no esmenta la data, es descriu «una arca de mazonería dorada con tres llaves».³⁹ Era una arca de fusta daurada, tancada amb tres claus –una la guardava el rector, l'altra l'alcalde, l'altra el jurat–, on es guardava l'urna reliquiari a l'altar major de la capella de Sant Pere Ermengol. Originàriament s'hi accedia per la part posterior de l'altar, des de la sagristia, segons sembla.⁴⁰

El dia 27 d'agost de 1810, les tropes franceses envaiïren la Guàrdia dels Prats i saquejaren l'església de Sant Jaume. Pel que fa a la capella de Sant Pere Ermengol, es van emportar tota la roba litúrgica blanca –de la qual se n'ocupaven les monges de la Serra de Montblanc–,⁴¹ un reliquiari de plata daurada on hi havia un os del braç de sant Pere Ermengol –potser el que havia donat el bisbe de Barcelona en 1668– i, a més, profanaren les relíquies: «obriren la caixeta ahont estava lo Cos Snt. y escamparen per terra los ossos

del gloriós Snt. y després yo lo Rector Joseph Maria Fàbregas⁴² y lo Magnífich Ajuntament ab presencia de Miquel Marsal y Joan Soler tornaren á colocar lo dit Snt Cos en la mateixa Urna y reservaren la meitat del Bras pera Reliquia; y per ser veritat així ho firmo vull dia 30 de Agost de 1810».⁴³

Que els soldats buidessin violentament el contingut explicaria també la pèrdua del fons i de la tapadora de l'arqueta, i la fragmentació de la closca d'ou d'estruç. Quan es van tornar a col·locar les relíquies es van afegir els dos plec de paper i els dos pergamins.

En una nota manuscrita de Mn. Jaume Bofarull es diu el següent: «El P. Aureliano Sempere, mercedari, diu haver vist l'urna de plata de St. Pere Armengol, donatiu del Illm. Sr. Fr. Josep Llinás, Arquebisbe de Tarragona i mercedari, qual relíquia furtaren, amb les llànties de plata, els francesos.»⁴⁴ Sembla clar que, en la font consultada per Mn. Bofarull, s'hauria produït una confusió amb el donatiu del reliquiari de plata fet pel bisbe de Barcelona, furat el 1810, que s'interpreta erròniament com si hagués estat una urna reliquiari de plata donada per l'arquebisbe Llinars. Cal recordar que la petició de relíquies que feren ambdós prelats i la donació del nou reliquiari es van esdevenir al mateix temps.

En un inventari redactat pel rector Francesc d'Assís Torra (1851-1870),⁴⁵ conservat a l'AHT, es fa constar:

*Hay en la parroquia una capilla grande y magnífica, pegada con la misma Iglesia parroquial, titulada de S. Pedro Armengol, natural de la misma Parroquia, tiene Altares buenos, en el principal existe el cuerpo del Sto. cerrado con tres llaves, ô bien diremos sus uestos [sic] desunidos, pero recogidos y cerrados en una urna sin llaves, y esta encerrada en un armario con dichas tres llaves.*⁴⁶

Mn. Torra també aporta dades sobre un dels reliquiaris que encara es conserva a la parròquia: «*Dentro del armario hay también una reliquia del mismo Santo puesta en un vaso de cristal, guarnecido de plata.*»

L'any 1884, essent rector Mn. Joan Pié i Faidella, es van fer algunes reformes a l'altar, tal com informa l'inventari parroquial de 1924:

*El año 1884 se adelantó la mesa del altar para colocar en él el arca que guarda la urna que contiene las reliquias del santo, haciendo desaparecer algunas gradas y quitando las peanas de San Pedro Armengol, de San José y de San Ramón y además el frontal, según confesión hecha al que suscribe del Rvdo. Juan Pié, ex-párroco de ésta.*⁴⁷

És de suposar que les obertures successives per extreure'n relíquies, més l'obertura violenta de 1810, més el deteriorament continu produït a les processons haurien afectat l'urna reliquiari. Possiblement en ocasió de la reforma feta a l'altar major de la capella el 1884, en què es va modificar l'accés per fer-lo

practicable des de la part del davant, es va realitzar una nova urna reliquiari i l'anterior es va guardar a la sagristia. Sancho comenta que l'urna, «*que es de madera y tiene cerca de tres siglos de existencia, se resiente de tan largo trascurso [sic] del tiempo*». ⁴⁸ Palau i Dulcet comenta al respecte: «A la sagristia [...] la urna del segle XVII de plata daurada». ⁴⁹ Sembla evident que aquest autor va confondre la fusta daurada amb la plata daurada, si no és que es refereix al reliquiari de plata daurada que encara avui conté una relíquia del sant. El 1918 Adolf Mas va fotografiar-la. La fotografia permet veure que a l'interior de l'urna hi havia encara el que semblen uns panys plegats. ⁵⁰ A l'inventari de l'any 1924, hi consta que a la sagristia de la capella hi havia: «*Una urna que contenia las reliquias de San Pedro Armengol, de 1653*». ⁵¹ Va ser destruïda en 1936. ⁵²

Quarta urna reliquiari

Palau i Dulcet el 1912 la descriu així: «En una senzilla urna s'hi custodien les relíquies del gloriosíssim màrtir Sant Pere Armengol». ⁵³ El P. Gazulla aporta: «*es policromada, de sencilla construcció y mide 0,50 m de altura, 0,27 de ancho y 0,60 de largo*». ⁵⁴ Les informacions orals recollides a la Guàrdia dels Prats per Mn. Palacín refereixen que tenia forma de bagul. ⁵⁵ Era de fusta policromada, amb uns vidres als costats que permetien veure l'interior, tal com testimonia Sancho el 1904: «*A través de los cristales que hay en dos de sus lados, se veía parte de lo contenido en el interior de la urna*». ⁵⁶

Va romandre a l'altar major de la capella de Sant Pere Ermengol. L'any 1904, amb motiu de la celebració del VI Centenari de la mort de sant Pere Ermengol, la senzillesa de l'urna reliquiari i el seu precari estat de conservació motivaren que s'iniciés una subscripció per fer-ne una de nova i també per sufragar les despeses de la celebració del centenari. Tot i que es va publicar una crida al diari *La Conca de Barberà*, ⁵⁷ i els esforços de l'ecònom, Mn. Josep M. Sabaté, hi va haver moltes dificultats, ja que només es van recollir 903,50 pessetes i no va ser possible fer la nova urna. ⁵⁸ A l'església hi havia també un tabernacle que servia per portar l'urna reliquiari a les processons. El 1924, en desús, encara es conservava. ⁵⁹

Es va haver d'esperar fins a l'any 1921 per tenir una nova urna reliquiari. Segons l'acta redactada pel P. Gazulla el dia 27 d'abril de 1921, ⁶⁰ el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer (1919-1943), com que l'urna reliquiari que hi havia a la Guàrdia «*estaba un tanto deteriorada [...] determinó la construcción de una urna nueva a la cual fueran trasladados restos tan venerados, a fin de que en lo sucesivo se conserven con toda decencia*». Com es veurà més endavant, però, seria l'orde de la Mercè la comanditària de la nova urna.

El dia 27 d'abril de 1921, en presència del mestre general de l'orde de la Mercè, el P. Innocenci López Santamaría, i del P. Florenci Nualart, i actuant com a notari el P. Faustino Gazulla Galve, tots tres del convent de la Mercè de Barcelona, a més d'altres autoritats eclesiàstiques i civils, com el rector de la Guàrdia dels Prats, el plebà de Montblanc, el secretari del cardenal, els alcaldes de la Guàrdia i de Montblanc, i davant dels habitants de la població, el cardenal Vidal i Barraquer va procedir a buidar l'urna reliquiari del seu contingut. No s'hi va trobar cap senyal de profanació. No es tancava amb pany i clau, sinó que la tapadora estava clavetejada a la capsa. En obrir la tapadora, el cardenal i els assistents van veure que el contingut estava cobert amb un cartró blanc que servia com a protecció contra la pols.

Les relíquies del sant, dipositades sobre un llenç blanc, estaven embolcallades amb un fragment de seda o brocat. El Dr. Ricard Benach Sonet va certificar els tipus d'ossos trobats.⁶¹ Els acompanyaven l'espasí, el cinyell i l'anell, els quatre laterals de l'arqueta, els fragments de la closca d'ou d'estruc, uns fragments de vidre –que possiblement corresponien als de l'urna reliquiari maltractada el 1810, que s'haurien barrejat amb els fragments de closca d'ou–, dos plec de paper i dos pergamins. Als papers, hi figurava la relació de les vegades que havien estat extretes les relíquies i la profanació del 1810. Un del pergamins, curiosament, era un document de venda d'uns terrenys a Valls, que possiblement s'hauria col·locat a l'urna reliquiari per error. L'altre era el pergami del 1616 abans esmentat amb la còpia de l'atorgament de la festa del sant.⁶²

El cardenal va ordenar retirar alguns fragments de les relíquies que, guardats en una capsa de llautó, es van custodiar a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona fins a l'any 1970.⁶³ També va ordenar fer la transcripció dels textos dels pergamins i dels plec de paper. Els originals es van introduir a la nova urna reliquiari, mentre que la transcripció dels documents es va afegir a l'acta.⁶⁴ Així mateix, va manar que els laterals de l'arqueta i els fragments de closca d'ou d'estruc passessin al Museu Diocesà de Tarragona.

No es tenen més notícies de l'urna reliquiari vuitcentista. No consta a l'inventari de 1924.

Cinquena urna reliquiari

Va ser donació de l'orde mercedària, com consta en un ofici redactat per Mn. Vicenç Serra, rector de la Guàrdia dels Prats: «*Habiendo construido los Rdos. PP. Mercedarios una nueva Urna para depositar dignamente las Reliquias Insignes de S. Pedro Armengol custodiadas en esta Iglesia parroquial de mi cargo*». ⁶⁵ L'urna era de fusta de cedre recoberta de planxes de zenc, en el seu color a l'interior i sobredaurat a l'exterior, tècnica que li donava l'aparença de plata sobredaurada (Fig. 5). D'estil neogòtic, estava formada per una base rectangular a manera d'una galeria d'arcs apuntats, sobre

Fig. 5. Cinquena urna reliquiari (1921) destruïda el 1936. (Foto: Arxiu MDT)

la qual reposava la caixa de forma paral·lelepípedica, amb els costats frontals i laterals ocupats per plafons decorats amb dos òculs calats, a l'interior dels quals s'inscrivien tres lòbuls secants, que tenien vidres que permetien veure el que hi havia a l'interior. Els òculs flanquejaven a cada cara un escut: el del cardenal Vidal i Barraquer, amb la divisa *Diligite altreturum*, el de l'arquebisbe Josep Llinars i Aznar, el de l'orde de la Mercè i el del P. Innocenci López Santamaría, mestre general de l'orde mercedària. La coberta era a quatre vessants, decorada amb imbricacions i amb cresteria de cardina a les carenes. Una creu cimava el conjunt. Tenia dos panys, amb claus diferents. Feia 85 cm d'alçada, 71 d'amplada i 26 de profunditat.⁶⁶ Al seu interior es van dipositar les relíquies de sant Pere Ermengol, els documents trobats a l'urna reliquiari anterior, l'espasí, el cinyell i l'anell. Palau i Dulcet la descriu breument el 1932: «la urna moderna de plata daurada i d'estil gòtic resta tancada a l'altar del Sant».⁶⁷ La donació de l'urna es va completar amb un nou tabernacle processional. Era de fusta de cedre, amb vares de roure americà per sostenir el dossier.⁶⁸

El rector de la Guàrdia, Mn. Vicenç Serra (1915-1923),⁶⁹ un mes abans de la translació de les relíquies a la nova urna ja havia sol·licitat ajut econòmic per sufragar les despeses de la cerimònia.⁷⁰ El 22 de setembre següent el rector va enviar a l'arquebisbat un ofici amb els comptes de la festa, que sumaven 612,10 pessetes. Per exemple, els ports de l'urna i el tabernacle havien costat 15,35 pessetes. Com que no s'havia recaptat el suficient, havia quedat un dèficit d'unes 400 pessetes. L'arquebisbat va sufragar part del deute amb 200 pessetes.⁷¹

El dia 29 d'octubre de 1930, el rector Joan Figueras (1924-1930)⁷² va sol·licitar a l'arquebisbat que sant Pere Ermengol fos declarat patró de la Guàrdia dels Prats i que la festa se celebrés amb ofici i missa de primera classe i octava el 27 d'abril de cada any, tenint en compte que a la parròquia es conservava un document del 1616 on constava que la Guàrdia dels Prats tributava culte al sant ja abans d'aquella data. És evident que el rector es va basar en les dades que constaven al pergami trobat a l'anterior urna. Com a conseqüència, es va declarar sant Pere Ermengol patró de la Guàrdia dels Prats, essent titular de la parròquia sant Jaume Apòstol.⁷³

L'urna reliquiari fou destruïda a l'inici de la guerra civil de 1936-1939, la nit del 22 al 23 de juliol de 1936. Tot i les ordres donades per l'alcalde, que volia enterrar l'urna al cementiri que hi havia llavors davant de l'església, la van destrossar al presbiteri i, a continuació, junt amb les relíquies de santa Oliva, imatges, paraments i altres elements litúrgics, la van cremar en una foguera encesa davant de les escales de l'església. Part de les relíquies es van salvar, ja que alguns fragments d'ossos van poder ser recollits dissimuladament per alguns veïns de la Guàrdia, la majoria adolescents, que els guardaren sigil·losament fins acabada la guerra, en què els lliuraren en bossetes a Mn. Josep Domingo.⁷⁴ El foc va destruir la resta del contingut, cosa que fa pensar en la intervenció providencial del cardenal pocs anys abans, que d'aquesta manera va salvar l'arqueta i els fragments de closca d'ou d'estruc.

Sisena urna reliquiari

Finalitzada la guerra civil, les relíquies salvades van ser aplegades de nou en una urna reliquiari de fusta. Una fotografia feta en una processó pels carrers de la Guàrdia en mostra la morfologia.⁷⁵ Està formada per una caixa de forma paral·lelepípedica, amb una mena de columnetes als angles i una coberta troncopiramidal amb vidres a les quatre cares. Es tanca amb dos panys. Es va fer en temps del rector Josep Domingo i Ardèvol (1939-1951).⁷⁶ Va custodiar les relíquies del sant fins a l'any 1970 i es treia en processó dos cops a l'any. Restaurada poc abans de la celebració del VIIè centenari de la mort de sant Pere Ermengol, el 2004, actualment es conserva dins d'una credença, a l'església parroquial de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats.⁷⁷

Setena urna reliquiari

El rector Ramon Mercadé Masgoret (1965-1970) va ser el promotor de la construcció de l'actual urna reliquiari, l'any 1970 (Fig. 6). Dissenyada per Eustaqui Vallès Delmàs en estil neogòtic, està inspirada en l'urna reliquiari de l'any 1921. De bronze, fa 42,5 cm d'alçada, 46 d'amplada i 26,5 de profunditat i pesa 35 kg. Està formada per una caixa paral·lelepípedica, amb els costats decorats amb plafons calats, amb vidres a la part interior. La coberta és a dos

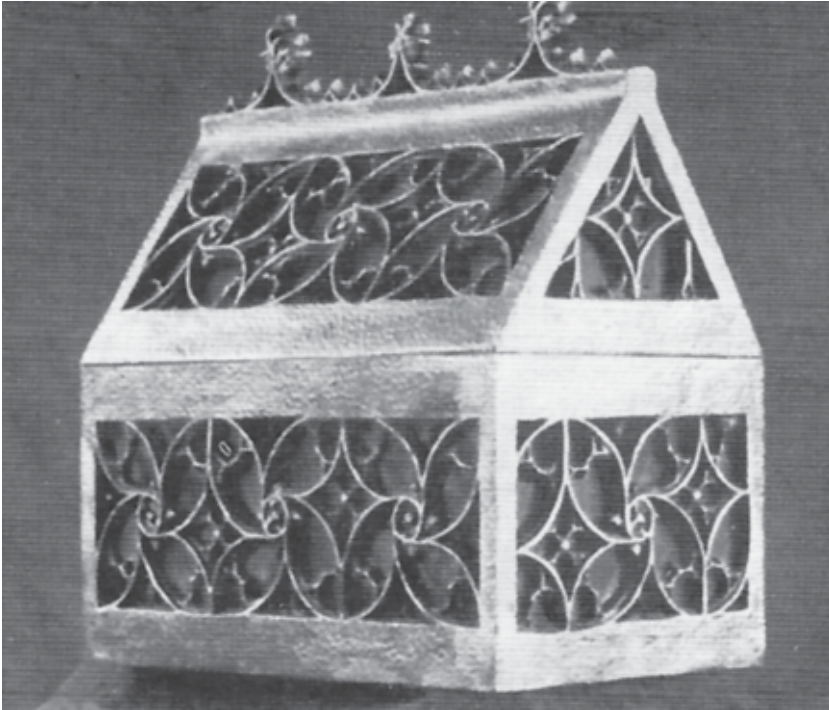

Fig. 6. Setena urna reliquiari (1970) a l'església parroquial de la Guàrdia dels Prats.

vessants, decorada semblantment i acabada en cresteria de cardina a la carena. A dins conté –en una capsula de plàstic (possiblement metacrilat) que fa 18 x 38 x 23 cm, precintada amb plom als vuit angles i lligada amb una cinta vermella segellada amb el propi del cardenal Benjamín de Arriba y Castro (1948-1970)– cent trenta-sis fragments de les relíquies de sant Pere Ermengol, un cop reunits els que es custodiaven a la Guàrdia i els que es trobaven a l'Arxiu Històric Arxidiocesà, més una capseta amb petits bocins⁷⁸. Es treu en processó amb un tabernacle processional de fusta daurada en forma de temple. L'urna

reliquiari es guarda al reconditori de l'església de Sant Jaume, juntament amb els dos reliquiaris antics que encara es conserven, un dels quals custodia, també, una relíquia de sant Pere Ermengol.

Conclusió

L'atzarosa història de les relíquies de sant Pere Ermengol i de les urnes reliquiari que les han contingut no ha estat mai obstacle per a la devoció que des de tants segles li han dedicat els pobladors de la Guàrdia dels Prats. És cert que, des del punt de vista estrictament artístic, les urnes que han contingut les precioses relíquies no es poden comparar amb altres urnes reliquiari destacades preservades a Catalunya, com la de sant Ermengol de la Seu d'Urgell, la de sant Bernat Calbó de Vic o la de santa Cinta de Tortosa, o amb els molts reliquiaris que encara es conserven, peces d'un exquisit treball d'argenteria. Tanmateix, cal destacar que la singularitat de les set urnes de la Guàrdia dels Prats rau, no en el seu aspecte exterior o en els materials amb els quals foren fetes, sinó en les relíquies que devotament s'hi han custodiat i que s'hi custodien encara.

Notes

(1) SANCHO, Manuel. *Vida de San Pedro Armengol, Religioso de la Merced*. Lleida: Ramon Ferré impressor, 1904. [Recull referències a historiadors anteriors de l'orde de la Mercè.] SANS, Blai. *Novena del gloriós Sant Pere Armengol quines insignies relíquies són venerades en la parroquial iglesia de la Guàrdia dels Prats*. Tarragona: Tip. de F. Aris e Hijo, 1904. PALAU I DULCET, Antoni. *La Conca de Barberà. Monografia històrica i descriptiva*. Barcelona: Francesc Altés, 1912, p. 173-176. PALAU I DULCET, Antoni. *Guia de la Conca*. Barcelona: Impremta Romana, 1932, p. 35-36. BLASI VALLESPINOSA, Francesc. *Santuaris marians de la diòcesi de Tarragona*. Reus: Centre de Lectura, 1933, p. 54-55. PALACÍN ARTIGA, Albert. *El Ball parlat de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats (Conca de Barberà)*. Lleida: Virgili & Pagès, 1989, p. 35-36. BERGADÀ ESCRIVÀ, Àngel. *Martirologi de la Conca*. Montblanc: Parròquia de Santa Maria, 1991 (2a ed.), p. 25. CARRERAS DE NADAL, Josep-Rafael. «Pere Ermengol». Dins: *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Editorial Claret, 2001, vol. 3, p. 64. MILLÁN RUBIO, Joaquín. *Pere Ermengol, un canvi radical*. Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica, 2002 (Sants i Santes, 99). MILLÁN RUBIO, Joaquín. «Sant Pere Ermengol. Àngel, dimoni, redemptor, màrtir». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 133-143. RAMON I VINYES, Salvador. *Santoral Tarragoní. Morts precioses davant Déu*. Tarragona: Associació Cultural Sant Fructuós, 2007, p. 50-51.

(2) SANCHO. *Op. cit.*, p. 100-101. PALAU, 1912. *Op. cit.*, p. 175. BLASI. *Op. cit.*, p. 55. PALACÍN. *Op. cit.*, p. 115.

(3) BLASI. *Op. cit.*, p. 54-57. PALACÍN. *Op. cit.*, p. 115. PUIG I TÀRRECH, Roser. «Notes sobre l'ermita de la Mare de Déu dels Prats». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*.

Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 121-129. SALUDES, Isidre. *Santuaris marians de l'arquebisbat de Tarragona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, p. 192-194.

(4) BLASI. *Op. cit.*, p. 58. PALACÍN. *Op. cit.*, p. 115. FUGUET, Joan. «L'església parroquial de Sant Jaume de la Guàrdia: entre el gòtic i el barroc». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 59-74.

(5) BLASI. *Op. cit.*, p. 58. MIRABELL I ABANCÓ, Miquel. «El Retaule de les Ànimes de la capella de Sant Pere Ermengol». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 113-120. MATA DE LA CRUZ, Sofia; PARÍS I FORTUNY, Jordi. *Els Bonifàs. Una nissaga d'escultors*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 2006, p. 46-49.

(6) PALACÍN ARTIGA, Albert. «Rectorologi de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 48.

(7) Un reconditori és un buit fet en un mur, altar o imatge sagrada per guardar-hi relíquies. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: IEC, 1995.

(8) PALAU, 1912. *Op. cit.*, p. 178.

(9) GUARRO, J. «Secció històrica. Traslació del Cos de St. Pere Armengol a la actual Capella». *La Conca de Barberà*, 70 (14-08-1904); 72 (4-09-1904). Transcriu el text de l'acta de la translació de 1702.

(10) PALAU, 1932. *Op. cit.*, p. 37.

(11) PALACÍN, 1989. *Op. cit.*, p. 117.

(12) L'expressió s'ha d'entendre no en el sentit literal d'alçada, sinó en el sentit de distància fins al presbiteri, al costat de l'altar major, on hi havia el reconditori.

(13) SANCHO. *Op. cit.*, p. 101-102.

(14) AHAT. *Inventari de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats*. 10 de novembre de 1924. Hi ha, també, una còpia a l'AHT. Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1.

(15) SANCHO. *Op. cit.*, p. 112-114.

(16) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslació de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. Hi ha una còpia també a l'AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1. Publicada més tard per: GAZULLA GALVE, P. Faustino [mercedari, que havia actuat de notari i havia redactat l'acta]. «Acta de la traslació de las reliquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921». *Boletín de la Orden de la Merced* (Roma), any xiv, 5-6 (maig-juny), 7-8 (juliol-agost), 9-10 (setembre-octubre), 11-12 (novembre-desembre) (1926); any xv, 1-2 (gener-febrer), 3-4 (març-abril) (1927), p. 63-68. La notícia sobre el fons documental de la Guàrdia conservat a l'AHT, es deu a PUIG I TÀRRECH, Roser. «L'Arxiu parroquial de la Guàrdia dels Prats, un fons documental fragmentat». *Aplec de Treballs. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*, 17 (1999), p. 137-150.

(17) Números d'inventari MDT-2210, 2211, 2212 i 2213.

(18) En realitat l'urna reliquiari nova es va col·locar el mes d'abril de 1921.

(19) Arxiu del Museu Diocesà de Tarragona.

(20) GAZULLA. *Op. cit.*, p. 157-159. GÓMEZ MORENO, Manuel. *Catálogo Monumental de España. Zamora*. Madrid: Ministerio de Instrucción Pública, 1927, p. 276.

(21) Arxiu del Museu Diocesà de Tarragona.

(22) FARRÉ SANPERA, Carme. «Arqueta de Sant Pere Ermengol». Dins: *Pallium. exposició d'Art i Documentació*. Tarragona: Catedral de Tarragona/Diputació de Tarragona, 1992, p. 132, cat. 80. MARTÍNEZ SUBÍAS, Antonio, dins DIVERSOS AUTORS. «Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats». Dins: *El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, la Conca de Barberà*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 500-501. FARRÉ SANPERA, Carme.

«L'arqueta de Sant Pere Ermengol». *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 81-84. MIRAMBELL ABANCÓ, Miquel. «Argenteria (segles XII-XVIII). Període romànic. L'arqueta de Sant Pere Ermengol». Dins: *Història de la Conca de Barberà. Història de l'Art*. Barcelona: Consell Comarcal de la Conca de Barberà/Cossetània Edicions, 2008, p. 426-427.

(23) PALACÍN ARTIGA, Albert. «El reconeixement de les relíquies de sant Pere Ermengol l'any 1970». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 147.

(24) A algunes pintures espanyoles dels segles XVII i XVIII és habitual la representació d'ous d'estruç als peus de la figura de Crist crucificat.

(25) LLOMPART, Gabriel. «Cabos sueltos de folklore religioso mallorquín». *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, núm. XXIV (1968), p. 45-48. REVILLA, Federico. *Diccionario de iconografía*. Madrid: Cátedra, 1990, p. 189.

(26) Número d'inventari MDT-5777.

(27) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslación de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1. GAZULLA. *Op. cit.*, p. 63-68, 157-159.

(28) Arxiu del Museu Diocesà de Tarragona.

(29) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslación de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1. Hi ha la transcripció del document original, en llatí. GAZULLA. *Op. cit.*, p. 63-68.

(30) PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 44.

(31) Concretament, alguns dels ossos del crani, com va testimoniar el 1921 el Dr. Ricard Benach Sonet, metge i cirurgià de Montblanc que, per encàrrec del cardenal Vidal i Barraquer va examinar els ossos del sant. AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslación de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1.

(32) BOFARULL I CENDRA, Jaume. *Catàleg del Museu Diocesà de Tarragona*. Ms. (1929), p. 269 (Arxiu del Museu Diocesà de Tarragona). La nota a què es fa referència s'ha perdut.

(33) Número d'inventari MDT-0023.

(34) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslación de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1. Transcripció d'un dels plecs de paper trobats a l'urna.

(35) GUARRO. *Op. cit.*

(36) PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 45.

(37) GUARRO. *Op. cit.*

(38) Es denomina «jocalia» l'armari o lloc específic on es guarden elements litúrgics de valor.

(39) SANCHO. *Op. cit.*, p. 101-102.

(40) SANCHO. *Op. cit.*, p. 112, segons constava a la *Memoria de las Jocalías*.

(41) AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1.

(42) Rector de la Guàrdia dels Prats entre 1810 i 1816. PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 47.

(43) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslación de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg.

- 1 bis, caixa 1. Transcripció d'un dels plecs de paper trobat a l'urna. GAZULLA. *Op. cit.*, p. 63-68.
- (44) Arxiu del Museu Diocesà de Tarragona.
- (45) PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 48.
- (46) AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1. *Parroquial del Apòstol S. Jayme de la Guardia dels Prats*. Es tracta d'un full solt, que possiblement formava part de l'inventari de la sagristia de l'església parroquial fet pel rector el 1863 i conservat ara a l'AHAT. Cfr. GRAU I PUJOL, Josep Maria. «Els fons documentals de la Guàrdia dels Prats». Dins: *La Guàrdia dels Prats i la seva església. Treballs en el VII Centenari de la mort de sant Pere Ermengol (1304-2004)*. Valls: Cossetània Edicions, 2004, p. 15.
- (47) AHAT. Secretaria de Cambra i Govern. Sèrie parròquies. Subsèrie Inventaris 1924-1925. *Inventari de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats*. 10 de novembre de 1924. Inventari efectuat per Mn. Vicenç Serra, Mn. Joan Figueras i Mn. Josep Roselló. Mn. Joan Pié i Faidella va ser rector de la Guàrdia dels Prats entre 1878 i 1897, Mn. Vicenç Serra ho va ser entre 1915 i 1923, i Mn. Joan Figueras entre 1924 i 1930. Vegeu: PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 44-45.
- (48) SANCHO. *Op. cit.*, p. 101-102, 104-105, 106, 112. ARCO Y MUÑOZ, Luis del. *Nueva guía artística y monumental de Tarragona y su provincia*. Tarragona: Imp. de F. Arís, 1912, p. 237. PALAU, 1912. *Op. cit.*, p. 178. PALACÍN, 1989. *Op. cit.*, p. 118-119. PALACÍN, «El reconeixement...», 2004. *Op. cit.*, p. 104.
- (49) PALAU, 1932. *Op. cit.*, p. 37.
- (50) Arxiu Mas, clixés 23441-C i 23442-C, notícia que dóna: RIBERA GASOL, Ramon. «Fotografies sobre patrimoni artístic de la Conca de Barberà. Buidatge de tres fons fotogràfics conservats a Barcelona». *Aplec de Treballs. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*, 23 (2005), p. 191-207.
- (51) *Inventari de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats*. 10 de novembre de 1924.
- (52) BADIA I BATALLA, Francesc. «Els monuments i objectes d'interès artístic o històric desapareguts o destruïts l'any 1936 a Montblanc». *Aplec de Treballs. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*, 9 (1989), p. 115-116.
- (53) PALAU, 1912. *Op. cit.*, p. 177. PALAU, 1932. *Op. cit.*, p. 35-36.
- (54) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslació de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1. GAZULLA. *Op. cit.*, p. 63-68.
- (55) PALACÍN, 1989. *Op. cit.*, p. 120-121. PALACÍN, «El reconeixement...», 2004. *Op. cit.*, p. 145-147.
- (56) SANCHO. *Op. cit.*, p. 112-114.
- (57) *La Conca de Barberà*, 17 de juliol de 1904.
- (58) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. Comptes de l'ecònom. 29 de juliol de 1904. Carta de l'ecònom a Joan Costa. 9 d'agost de 1904.
- (59) *Inventari de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats*. 10 de novembre de 1924.
- (60) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslació de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921*. AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg. 1 bis, caixa 1.
- (61) Eren dos fèmurs, dues túbies, un peroné, dos fragments d'húmer, dos cúbits, un coxal, un sacre, dos omòplats, vint-i-vuit fragments de costelles, una ròtula, un escafoide, un cuboide, cinc cunys, quatre vèrtebres lumbar, nou fragments de vèrtebres cervicals i dorsals, un fragment de l'estèrnum, vint-i-sis falanges, falangines i falangetes, un molar, quatre incisius, dos canins, fragments diversos del crani, alguns amb senyals visibles de carbonització, i altres petits fragments no identificats. AHAT, Secretaria de Cambra i

Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslació de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921.* AHT,

Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg, 1 bis, caixa 1.

(62) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. *Acta de la traslació de las Relíquias de San Pedro Armengol a nueva urna. 27 de abril de 1921.* AHT, Fons eclesiàstic. Parròquia de la Guàrdia dels Prats, Reg, 1 bis, caixa 1. GAZULLA. *Op. cit.*, p. 63-68.

(63) Un escafoide del peu dret i el tercer metatars del peu esquerre.

(64) En el decurs dels avatars de la guerra civil de 1936-1939, l'acta i part dels fons documental de la Guàrdia dels Prats es van desaparitar. Avui es troben repartits entre la plebania de Montblanc, l'AHAT i l'AHT. Vegeu: PUIG, 2004. *Op. cit.*, 2004, p. 11-22.

(65) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. *La Guàrdia dels Prats. Ofici adreçat al cardenal per Mn. Vicenç Serra, rector de la Guàrdia dels Prats.* 10 de març de 1921.

(66) GAZULLA. *Op. cit.*, p. 63-68.

(67) PALAU, 1932. *Op. cit.*, p. 37.

(68) *Inventari de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats.* 10 de novembre de 1924.

(69) PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 49.

(70) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. *La Guàrdia dels Prats. Ofici de Mn. Vicenç Serra.* 10 de març de 1921.

(71) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. *La Guàrdia dels Prats. Ofici de Mn. Vicenç Serra.* 22 de setembre de 1921.

(72) PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 49.

(73) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. *La Guàrdia dels Prats. Sol·licitud del rector de Mn. Jaume Figueras.* 29 d'octubre de 1930.

(74) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. *La Guàrdia dels Prats. Informe redactat per Mn. Ramon Cucurull.* 16 de març de 1961. PALACÍN, 1989. *Op. cit.*, p. 120-121. BERGADÀ. *Op. cit.*, p. 25. PALACÍN, «Rectorologi...», 2004, *Op. cit.*, p. 49. PALACÍN, «El reconeixement...», 2004. *Op. cit.*, p. 147. RAMON. *Op. cit.*, p. 50.

(75) PALACÍN, 1989. *Op. cit.*, p. 120-121. PALACÍN, «Reconeixement...», 2004. *Op. cit.*, p. 147.

(76) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. *La Guàrdia dels Prats. Informe redactat per Mn. Ramon Cucurull.* 16 de març de 1961. PALACÍN, «Rectorologi...», 2004. *Op. cit.*, p. 53. Mn. Domingo havia estat rector de la Guàrdia durant tres mesos l'any 1935.

(77) Agraeixo a Mn. Albert Palacín, rector de la parròquia de Sant Jaume Apòstol de la Guàrdia dels Prats, la informació sobre l'estat actual de la sisena urna.

(78) AHAT, Secretaria de Cambra i Govern. Relíquies de Sant Pere Ermengol. La Guàrdia dels Prats. Autèntica signada pel cardenal. 27 d'abril de 1970. PALACÍN, 1989, *Op. cit.*, p. 120-212. PALACÍN, «El reconeixement...», 2004, *Op. cit.*, p. 149-154. RAMON. *Op. cit.*, p. 51.

Rebuda: desembre 2010

Valoració: Joan Yeguas Gassó (Conservador MNAC)

Acceptació: gener 2011 Aplec de Treballs (Montblanc) 29 (2011): 155-176